

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

คุณภาพของคน หรือทรัพยากรมนุษย์ คือเหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการกำหนดทิศทาง คุณภาพ ปริมาณ และอัตราเร่งของการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในโลกไร้พรมแดนและสังคมข่าวสาร อันเป็นผลของกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ที่มีการแข่งขันกันในทุกๆ ด้าน โดยอาศัยสติปัญญา ข่าวสารและเทคโนโลยีเป็นอาวุธสำคัญ คุณภาพของคนก็ยิ่งมีความสำคัญขึ้นเป็นทวีคูณ เพราะคนเป็นทั้งผู้กำหนดทิศทางและดำเนินการพัฒนา อีกทั้งยังเป็นผู้รับผลโดยตรงจากการพัฒนา ดังนั้นการที่ประเทศไทยปรารถนาจะพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง จึงควรมุ่งพัฒนาคุณภาพของคน โดยอาศัยการศึกษาตลอดชีวิต กล่าวคือ ระบบการศึกษาที่ “เริ่มเรียนในครรภ์มารดา รับประทานนึ่งตะกอน” ให้เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมอย่างแท้จริง (สมาคมนักเรียนทุนรัฐบาลไทย, 2540)

เมื่อก้าวถึงระบบการศึกษาแล้ว คนทั่วไปส่วนใหญ่ระลึกถึงการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น เนื่องจากในปัจจุบันโรงเรียนได้เข้ามาทำหน้าที่แทนบ้าน วัด และชุมชน จนสถาบันประเภทหลังเกือบสูญสิ้นหน้าที่ของตนไป แท้ที่จริงแล้วการเรียนรู้ในโรงเรียนหรือในสถาบันการศึกษาเป็นเพียงเสี้ยวเดียวของการศึกษาในชีวิตมนุษย์ สิ่งที่เรียนรู้ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาวนี้ ในไม่ช้าก็ล้าสมัย ระบบการศึกษาที่เอื้อให้คนได้เรียนรู้ได้ตลอดชีวิตอย่างแท้จริงนั้น จึงประกอบไปด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2544)

การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความสำคัญมากยิ่งขึ้นในสังคมไทย จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 8 ที่เน้นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมาตรา 15 ที่ให้ความสำคัญการศึกษาทั้ง 3 ระบบ คือการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545) ด้วยเหตุผลดังกล่าวทำให้สังคมตื่นตัวในการพัฒนาการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งเดิมสังคมให้ความสำคัญค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะการศึกษานอกระบบ

โรงเรียนที่มีความชัดเจนในการดำเนินการมากกว่าการศึกษาตามอัธยาศัย และภาพสะท้อนที่เด่นชัดคือ การตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 มาตรา 7 เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคนและสังคม ที่ให้ความรู้ และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนา ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคงและคุณภาพชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

จากพระราชบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่าการพัฒนาศักยภาพกำลังคนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นพลังขับเคลื่อนในการพัฒนาประเทศทุกด้าน แต่ในปัจจุบันสังคมได้เสื่อมถอยไปมาก ไม่ว่าจะเป็นการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะเกี่ยวข้องกันและเป็นผลสืบเนื่องกันจากทุกด้านของปัญหาในสังคม อันเป็นผลจากความเปลี่ยนแปลงและความซับซ้อนของสังคมมากขึ้น การพัฒนาสุขภาพของคนในสังคมก็เช่นเดียวกัน การเจ็บป่วยมีหลากหลายรูปแบบตามการเปลี่ยนแปลงของสังคม ฉะนั้นการดูแลสุขภาพสมบูรณ์ทางสุขภาพกายและสุขภาพใจต้องการความรู้ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมนั้นด้วย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งมีหน้าที่ในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ไม่สามารถขยายบริการให้ทั่วถึงคนในสังคมได้ จึงได้นำการสาธารณสุขมูลฐานเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาสุขภาพของคนในชุมชน ซึ่งดำเนินงานสาธารณสุขที่ผสมผสานด้านการส่งเสริมสุขภาพ การป้องกันโรค การรักษาพยาบาลและการฟื้นฟูสภาพผู้ป่วย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและความร่วมมือของส่วนราชการในการดำเนินงาน โดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเป็นหลักร่วมกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพในชีวิตประจำวัน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและลักษณะสังคมของประชากรในท้องถิ่น รวมทั้งแก้ไขปัญหาสุขภาพให้ทันกับความต้องการและพัฒนาการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขมูลฐานให้เชื่อมโยงกับกิจกรรมการพัฒนาท้องถิ่นด้านอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยการสนับสนุนจากระบบบริการสาธารณสุขของรัฐในลักษณะการรับช่วงต่อจากท้องถิ่นร่วมกับการพัฒนาการสื่อสารภายในชุมชน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ และมีตัวจักรสำคัญในการดำเนินงานการสาธารณสุขมูลฐาน คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือที่เราเรียกกันว่า อสม. (สำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุขมูลฐาน, 2537)

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน หรือ อสม. ปัจจุบันมีประมาณ 800,000 คน กระจายอยู่ทั่วประเทศ ทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท จนกลายเป็นกำลังคนด้านสุขภาพจากภาคประชาชนที่มีบทบาทอย่างสำคัญในระบบสุขภาพไทย แนวคิดอาสาสมัครที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคงานสาธารณสุขมูลฐาน ซึ่งในทศวรรษที่ 20 มีพัฒนาการที่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคมการเมืองและ

สถานการณ์สุขภาพในแต่ละช่วงเวลา โดยพิจารณาจากปริมาณ อสม. ที่เพิ่มขึ้น และการขยายบทบาทจนเป็นที่รู้จักและยอมรับจากภาครัฐและประชาชน จนกล่าวได้ว่า ในรอบ 30 ปีของการพัฒนาสาธารณสุขไทย อาสาสมัครสาธารณสุข หรือ อสม. ในสังคมไทย มีบทบาทสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้งานสาธารณสุขพัฒนาไปได้ด้วยดีโดยเฉพาะงานสาธารณสุขในชุมชนซึ่งไม่สามารถดำเนินได้หากอาศัยเพียงลำพังแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐเท่านั้น (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข, 2550)

ตลอดระยะเวลา 30 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน อสม. บางคนทำงานแบบย่ำอยู่กับที่ คือทำงานเรื่อย ๆ ไปตามเดิม เพราะขาดการอบรมเพิ่มเติม หรือไม่มีการฟื้นฟูความรู้วิชาการ ประสบการณ์ใหม่ๆ เสริมขึ้น เนื่องจากสาเหตุต่างๆ ซึ่งสวนทางกับสถานการณ์ของโลก และโรคภัยไข้เจ็บที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ความยุ่งยากตลอดเวลา จึงทำให้ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บที่น่าจะป้องกันได้ กำจัดได้ ไม่ลดลงถึงระดับที่น่าพอใจ (กระทรวงสาธารณสุข, 2550) จนกระทั่งกระทรวงสาธารณสุข (2550) ได้มีนโยบายให้ อสม. ทุกคน ทุกหมู่บ้านในประเทศ จำเป็นต้องฟื้นฟูศักยภาพของ อสม. ให้มีศักยภาพเพิ่มขึ้นให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จะไปปฏิบัติงานได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งเพิ่มความมั่นใจในความสามารถของตนเองมากขึ้น และเพิ่มพูนทักษะการทำงานร่วมกันของ อสม. ด้วยกันเอง (วัลลภ ไทยเหนือ, 2550)

จากนโยบายและยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุขดังกล่าว เน้นไปที่การพัฒนาศักยภาพของ อสม. ในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นความรู้ ความสามารถ และทักษะในการปฏิบัติงาน เพื่อมุ่งเน้นพัฒนา อสม. ให้เป็น "อาสาสมัครสาธารณสุขเชี่ยวชาญ (อสม.เชี่ยวชาญ)" ซึ่งถือว่าเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของกระทรวงสาธารณสุขที่ทำให้ อสม. มีความเชี่ยวชาญในการสาธารณสุขอันจะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานในด้านสุขภาพให้กับคนในชุมชน แต่จากการศึกษาเอกสารและข้อมูลพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภูมิภาคที่ประชากรได้รับการศึกษาน้อยที่สุด อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมต่างๆ เช่น ภูมิศาสตร์ที่อยู่ห่างไกลความเจริญและยากต่อการเข้าถึงในพื้นที่ เศรษฐกิจรายได้ต่อครอบครัวอยู่ในระดับต่ำจึงจำเป็นต้องออกจากโรงเรียนเพื่อหาอาชีพเลี้ยงชีพตนเอง เป็นต้น ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่อยู่ในภูมิกาณนี้มีควมรู้น้อยอันส่งผลต่อการปฏิบัติงานได้อย่างไม่เต็มที่อันเนื่องมาจากสภาพปัญหาเหล่านั้น ทำให้จำนวน อสม. ที่จะขึ้นเป็น อสม. เชี่ยวชาญ อันเป็นกำลังสำคัญในการดำเนินงานด้านการสาธารณสุขมีจำนวนน้อย อันเนื่องมาจากการการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ นอกจากนี้จากการสำรวจ อสม. เชี่ยวชาญจาก 19 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า

จำนวน อสม. เชี่ยวชาญในจังหวัดร้อยเอ็ดมีจำนวนน้อยที่สุด (กระทรวงสาธารณสุข, 2550) ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาศักยภาพให้กับ อสม. ที่อยู่ในพื้นที่ในจังหวัดร้อยเอ็ด

เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ดำเนินงานสนับสนุนสุขภาพภาคประชาชน ที่มีส่วนรับผิดชอบดูแล อสม. ในการส่งเสริมให้ปฏิบัติหน้าที่ และเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมสาธารณสุขให้กับประชาชนที่อยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดยมีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการสาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดยได้ดำเนินงานพัฒนางานสาธารณสุขตามแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 – พ.ศ.2554) ที่เน้นให้คนไทยมีจิตสำนึก สร้างสุขภาพให้แข็งแรงและเป็นชุมชนพึ่งตนเอง เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และช่วยเหลือเกื้อกูล ดำรงชีพบนพื้นฐานของความพอดีพอประมาณอย่างมีเหตุผลภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านระบบสุขภาพจาก “การซ่อมสุขภาพไปสู่การสร้างสุขภาพ” ที่ต่อเนื่องมาจากแผนพัฒนาสุขภาพแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 – พ.ศ.2549) นอกจากนี้เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดได้มีการพัฒนาตามโครงการสาธารณสุขมูลฐานโดยแบ่งเป็น 20 ชุมชน และมีอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดำเนินการในระดับชุมชน โดยมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะคติและพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน ซึ่ง อสม. เป็นบุคคลที่ชาวบ้านในละแวกหรือคุ้มให้ความยอมรับและเชื่อถือ และได้รับการคัดเลือกเป็นตัวแทนเพื่อเข้ารับการฝึกอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำละแวกหรือคุ้มนั้นๆ เพื่อสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับไปขยายผลให้คำแนะนำแก่เพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกหรือคุ้มนั้นๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและการป้องกันโรค รวมทั้งช่วยเหลือบำบัดโรคภัยไข้เจ็บเล็กน้อยในเบื้องต้นให้แก่เพื่อนบ้านได้ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนและครอบครัว ด้วยความเสียสละ กำลังใจ เวลาของตน และสติปัญญา โดยมีหวังผลตอบแทน

จากการศึกษาการปฏิบัติงานและรูปแบบการฝึกอบรมการให้ความรู้ของ อสม. ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดนั้น ปรากฏว่ารูปแบบการฝึกอบรมจะมุ่งเน้นในเรื่องเนื้อหาที่เป็นความรู้ ข้อมูลข่าวสารเป็นสำคัญ โดยวิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรมส่วนใหญ่เป็นการบรรยาย การแนะนำจากผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญ อสม. เป็นเพียงผู้เข้ามารับรู้ข่าวสาร และพยายามเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนด เพื่อนำไปปฏิบัติงานตามเนื้อหานั้น และรัตนนา บุญอาจ (สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2551) กล่าวว่า “เทศบาลเมืองร้อยเอ็ดมีการจัดประชุมให้กับ อสม. ประจำทุกๆ เดือน โดยมี อสม. มาเข้าร่วมประชุมเพียงร้อยละ 50 จากทั้งหมด โดยในช่วงเช้าจะเป็นการพบปะผู้บริหารของเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด และในช่วงบ่ายเป็นการ

ให้ความรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสาธารณสุขต่างๆ โดยวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้นๆ ซึ่งจำนวน อสม. ที่เข้ารับการอบรมลดลงจากช่วงเข้าอีกประมาณกึ่งหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารูปแบบการฝึกอบรมอาจมีเนื้อหาที่น่าเบื่อหน่าย ชับซ้อนเข้าใจยาก จึงทำให้ อสม. ไม่เข้ารับการอบรมเท่าที่ควร อันเป็นผลทำให้ อสม. ไม่มีความรู้ที่เพียงพอที่จะนำไปปฏิบัติงานได้ และเกิดปัญหาคือ อสม. มีส่วนร่วมในการเรียนรู้น้อยเกินไปขาดปฏิสัมพันธ์กันในระหว่างการเรียนรู้ จึงทำให้ อสม. ขาดทักษะในการที่จะปฏิบัติงานร่วมกัน อันจะเป็นปัญหาในการดำเนินงานด้านสาธารณสุขที่จะนำไปสู่การพัฒนาสุขภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชน..."

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขถึงการปฏิบัติงานของ อสม. ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดนั้น ปรากฏว่าความร่วมมือในการปฏิบัติงานระหว่าง อสม. ด้วยกันยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจ กล่าวคือ อสม. มีการจับกลุ่มกับเพื่อนสนิทกันเพียง 2-3 คน ในการออกปฏิบัติงาน ซึ่งปกติแล้วในคุ้มหนึ่งๆ มี อสม. ประจำการประมาณ 10 คน ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้ ทำให้การแลกเปลี่ยนมวลความรู้ และประสบการณ์ในการปฏิบัติงานจะอยู่ในวงแคบ ทำให้ไม่เกิดการเรียนรู้ในเชิงกว้าง เพราะความรู้ใหม่และประสบการณ์แต่ละคนที่รับมาจะอยู่ในกลุ่มของตนเองไม่มีการถ่ายทอดไปสู่กลุ่มบุคคลอื่น (รัตนา บุญอาจ, สัมภาษณ์, 28 พฤษภาคม 2551) กอปรกับที่ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารถึงการจัดการฝึกอบรมให้กับ อสม. ที่ผ่านมา ปรากฏว่ามุ่งเน้นไปที่การให้ความรู้เกี่ยวกับงานด้านสาธารณสุขเพียงอย่างเดียว ยังไม่มีการฝึกอบรมในลักษณะที่พัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในตัวของ อสม. ซึ่งการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นสิ่งที่สำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีศักยภาพในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า "หากขาดความสามารถในการทำงานร่วมกันแล้ว ไม่ว่าจะตั้งวัตถุประสงค์ไว้สวยงามอย่างไร มีบุคลากรที่มีความรู้สูงมาก มีกำลังเงินที่พร้อมมูล แต่ความสามารถในการทำงานร่วมกันไม่มี ก็ย่อมไม่ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือทำไม่ได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น" (ทศนา แคมมณี, 2545)

จากสภาพและปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กอปรกับเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดเพิ่งมีการปรับเปลี่ยนคณะผู้บริหารใหม่ (เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด, 2551) โดยรองนายกเทศมนตรีฝ่ายสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมได้มีนโยบายปรับโครงสร้าง อสม. ใหม่ โดยทำการคัดเลือก อสม. ที่เป็นอาสาสมัครที่ปฏิบัติงานอยู่จริงให้ปฏิบัติงานต่อไป เนื่องจากในอดีตที่ผ่านมา อสม. บางคนมีเพียงชื่ออยู่ในรายชื่อของ อสม. แต่บุคคลนั้นไม่ได้ปฏิบัติงานอยู่จริง และมีนโยบายทำการพัฒนาศักยภาพของ อสม. ให้สามารถปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขมูลฐานได้อย่างเต็มศักยภาพ กอปรกับที่ผ่านมาทางเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดยังไม่มี การฝึกอบรมให้กับ อสม. ในเรื่องการพัฒนาทักษะการ

ทำงานร่วมกัน ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ปรึกษาร่วมกับคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดและเจ้าหน้าที่ที่ทำงานกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมถึงหนทางที่จะพัฒนาศักยภาพของ อสม. ให้สอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่ได้กำหนดไว้ว่าต้องพัฒนาศักยภาพของ อสม. กอปรกับได้เล็งเห็นถึงสภาพและปัญหาดังกล่าวข้างต้นโดยได้ข้อสรุปร่วมกันว่าจะพัฒนาศักยภาพของ อสม. ในเรื่องพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้กับ อสม. อันสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของกระทรวงสาธารณสุขในเรื่องของการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะ กอปรกับเหตุผลที่ว่าถ้า อสม. มีความสามัคคีและร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานเป็นอย่างดีแล้ว จะนำไปสู่การปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขมูลฐานให้กับประชาชนได้อย่างเต็มศักยภาพ

ในการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นให้กับ อสม. นั้น ปัจจัยที่จำเป็นต้องทำความเข้าใจเป็นอันดับแรกคือ การขาดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อน อสม. ด้วยกัน อันมีสาเหตุจากหลากหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานทางครอบครัว เศรษฐกิจ หรือฐานะทางสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้ อสม. ที่มาทำงานร่วมกัน เกิดความยากลำบากในการปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างราบรื่น อันส่งผลให้ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นลดน้อยลง ขาดการมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ฉะนั้นการที่จะส่งเสริมให้ อสม. มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพิ่มขึ้น ควรต้องส่งเสริมให้มีความสามัคคีให้มียุทธศาสตร์ที่ดีต่อกัน ดังนั้น ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ อสม. ได้นั้น จำเป็นต้องมองลึกเข้าไปถึงในจิตใจ โดยพิจารณาสิ่งที่นำมายึดเหนี่ยวจิตใจร่วมกันของ อสม. ด้วยกันเองในการส่งเสริมการเพิ่มพูนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น และริเริ่มเรื่อง รัตนวิไลสกุล (2540) ได้กล่าวไว้ว่า “เนื้อแท้ของมนุษยสัมพันธ์อยู่ที่การครองใจคน การทำให้คนเป็นมิตรต่อกัน กล่าวคือ เป็นการเข้าถึงจิตใจของคนนั่นเอง ซึ่งการเข้าถึงจิตใจคนนั้น ไม่มีวิถีทางใดดีกว่าอาศัยหลักธรรมแห่งพระพุทธศาสนา เพราะหลักธรรมพุทธศาสนานั้นมีศูนย์รวมอยู่ที่ใจมากกว่าสิ่งอื่น การเข้าถึงจิตใจคน ทำอะไรถูกใจ และถึงใจคน จะนำความสำเร็จมาสู่ผู้ปฏิบัติอย่างไม่มีสิ่งใดเทียมเท่า ฉะนั้นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีมักจะมีธรรมะอยู่ในใจเสมอ” ดังนั้น ในการเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ของ อสม. ในการเพิ่มพูนทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น จำเป็นต้องใช้หลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ามาเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ อันจะสอดคล้องวิถีชีวิต วัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของ อสม.

คำสอนในพระพุทธศาสนา เป็นสังฆธรรมที่ประกอบด้วยเหตุผล ใช้ได้ทุกกาลทุกสมัย พระพุทธองค์ทรงนำหลักธรรมมาสั่งสอนมนุษยชาติ เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความผาสุก หลักธรรมของพระพุทธศาสนาจึงครอบคลุมทุกสิ่งทุกอย่างที่มวลมนุษย์จะพึงปฏิบัติต่อกันไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร สามีกับภรรยา ครูกับศิษย์

หัวหน้ากับลูกน้อง รวมทั้งบุคคลต่อบุคคลในฐานะเพื่อนมนุษย์ (ริเรื่องรอง รัตนวิไลสกุล, 2540) นอกจากนี้ หลักฐานทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ยืนยันชัดเจนว่า พระพุทธศาสนาดำรงบทบาทในฐานะที่เป็นรากฐานชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่ก่อนสุโขทัยสืบเนื่องเป็นลำดับมาจนถึงปัจจุบัน ในส่วนขององค์ประกอบทั้ง 5 ของศาสนา ซึ่งได้แก่ ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ และศาสนพิธี ส่วนที่สำคัญที่สุดที่เข้ามากำหนดรากฐานชีวิตไทย คือ ส่วนศาสนธรรม หรือพุทธธรรม คนไทยได้เลือกพุทธธรรมบางด้านขึ้นมาเน้นย้ำปลูกฝังเป็นพิเศษ ก่อให้เกิดความรู้ ความเชื่อแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบไทย ความรู้ ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติในพระพุทธศาสนาของคนไทยที่มีผลทำให้เกิดลักษณะความเป็นไทยขึ้นมาในสังคมไทย (สุภาพรรณ ณ บางช้าง, 2535) โดยหลักพุทธศาสนาเชื่อว่า “พฤติกรรมของคนมาจากจิตใจ” ดังนั้น การดำเนินชีวิตหรือการแสดงพฤติกรรมของคน ย่อมจะเป็นไปตามพื้นเพของจิตใจที่กำหนดไว้ให้ (ริเรื่องรอง รัตนวิไลสกุล, 2540)

สำหรับประเทศไทย มีพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และมีหลักธรรมของพุทธศาสนาที่สามารถนำมาสร้างแรงจูงใจให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงานอยู่หลายหมวด อาทิ ทิศ 6 พรหมวิหาร 4 สัมปยุตธรรม 7 สังคหวัตถุ 4 สาราณียธรรม 6 เป็นต้น ในบรรดาหลักธรรมเหล่านี้ สาราณียธรรม 6 เป็นหลักธรรมเหมาะที่จะใช้สำหรับสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสร้างแรงจูงใจให้ร่วมมือกันทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นในลักษณะองค์กรมากที่สุด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประกอบกับ ไพฑูริย์ ชุนอาสา (2532) กล่าวว่า “หลักธรรมทั้งหลายในพุทธศาสนานั้น มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของปวงชนชาวไทยมาช้านาน ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบันอย่างแนบแน่น คนไทยทั่วไปแสดงพฤติกรรมต่างๆ ออกมาตามหลักของพุทธศาสนาโดยไม่ทราบว่าเป็นตัวเองได้อาศัยหลักธรรมคำสอนของพุทธศาสนา มาใช้ในชีวิตประจำวัน ...” และจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่มีจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาว่า ต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เพื่อให้โปรแกรมในการวิจัยมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ดังกล่าว จึงได้มีการแสวงหาวิธีการนำหลักธรรมทางศาสนาเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาดังกล่าว ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นสมควรว่าควรใช้หลักธรรมมาออกแบบโปรแกรมสำหรับกลุ่ม อสม. นี้ ซึ่งมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับชีวิตความ

เป็นอยู่ของปวงชนชาวไทยมาช้านาน แม้แต่ในด้านการปกครอง พระมหากษัตริย์ไทยก็ทรงนำ ทศพิธราชธรรมมาใช้ในการปกครองบ้านเมือง ฉะนั้นสาราณียธรรมจึงเป็นหลักธรรมที่เหมาะสม ที่ใช้สำหรับสร้างทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นและสร้างแรงจูงใจให้ร่วมมือกันทำงานอย่างมี ประสิทธิภาพเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติต่อไป หลักสาราณียธรรมมี ความหมายดังต่อไปนี้

สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระรักถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 6 ประการ (พระธรรมปิฎก, 2538) ดังนี้

1. เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจการของผู้อื่นด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้ง ต่อหน้าและลับหลัง

2. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วย บอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3. เมตตามโนกรรม ตั้งเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้ง จิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4. สาธารณโภคี ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของ เล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5. สีลสัมมัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับ หลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่ คณะ

6. ทิฏฐิสัมมัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับ หลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นสมควรนำหลักสาราณียธรรมมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาทักษะการ ทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรมให้กับ อสม. เนื่องจากการใช้หลักสาราณียธรรมในเรื่องของความสามัคคีนี้จะสอดคล้องกับปัญหาของ อสม. ดังที่กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบยังมีความเหมาะสมและเป็น ประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย เพราะว่ากลุ่มเป้าหมายคือ อสม. และอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (อาชัญญา รัตนอุบล, 2540) ที่ว่า “กิจกรรมทางการ

ศึกษาและมวลงประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น" ฉะนั้นการศึกษานอก ระบบโรงเรียนดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่ม อสม. นี้ โดยมีลักษณะที่ยึดหยุ่นใน การจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้สอน ผู้เรียน สถานที่ เวลา หลักสูตร และการประเมินผล ซึ่งเป็น กลุ่มที่เป็นผู้ใหญ่ และยังคงสอดคล้องกับ อุนตา นพคุณ (2546) ที่ว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องตอบสนองความต้องการและปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้"

การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีมากมายและหลากหลายตามทัศนะ ของนักการศึกษาแต่ละท่าน ซึ่งได้ให้ความหมายของโปรแกรมไว้ดังนี้

นิสา ชูโต (2538) ได้ให้คำจำกัดความโปรแกรมว่า "ความคิด" "แนวทาง" "กิจกรรม" หรือผลรวมที่เกิดจากกิจกรรมที่ได้จัดวางไว้ในโปรแกรมนั้นๆ วางแนวคิด การจัดกิจกรรมหรือกลุ่ม ของกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างมีระบบระเบียบ มีงบประมาณและระยะเวลาดำเนินการเพื่อให้ บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

Boyle (1981) ให้ความหมายของโปรแกรม (program) ว่าหมายถึง ผลรวมของความ ร่วมมือระหว่างนักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีอาชีพกับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การ ประชาสัมพันธ์ การประเมินผลและการรายงานผล

Tyler (1983) ได้ให้คำจำกัดความโปรแกรมว่า โครงร่างของงานที่จะกระทำหรือการ จัดเตรียมแผนการที่จะทำ หรือชุดเหตุการณ์ที่รวบรวมไว้ ซึ่งรวมทั้งกิจกรรมทุกอย่างที่กระทำใน ค่ายหรือศูนย์ต่างๆ เป็นต้น

Boone (1992) ได้ให้ความหมายของโปรแกรมที่ใกล้เคียงกับ Boyle แต่ใช้คำว่า การวาง โปรแกรม (programming) โดยกล่าวว่า การวางแผน คือ ความร่วมมือระหว่างผู้เรียนกับองค์กร ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในการวางแผนการสร้างแผนการเรียนการสอน การปฏิบัติงาน การเรียนการสอน การประเมินผลและความรับผิดชอบต่อโปรแกรม

จากทัศนะของนักการศึกษาหลายๆ ท่านดังกล่าวพบว่าโปรแกรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนของ Boyle (1981) มีความเหมาะสมที่จะนำมาออกแบบโปรแกรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายนี้ เนื่องจากโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ได้แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ โปรแกรมเชิงพัฒนา (Development Program) โปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Program)

และโปรแกรมเชิงสารสนเทศ (Information Program) และจากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ เอกสาร ได้ข้อสรุปว่า สภาพและปัญหาของ อสม. มีความสอดคล้องกับโปรแกรมเชิงสถาบัน (Institutional Program) ของบอยเฮลล์ กล่าวคือ มีลักษณะปัญหาที่เด่นชัดคือ อสม. มีทักษะการทำงานร่วมกันอยู่ในระดับต่ำ และเป็นโปรแกรมที่ริเริ่มจากสถาบันผู้จัด กล่าวคือ มีการร่วมมือระหว่างคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแล อสม. และผู้วิจัย นอกจากนี้การวิเคราะห์ความต้องการหรือเนื้อหาตามหลักวิชาการและพื้นฐานองค์ความรู้ของ โปรแกรมประเภทเชิงสถาบันจำนวนมากมีวัตถุประสงค์ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัว เพื่อพัฒนาความสามารถของปัจเจกบุคคล ให้ความสำคัญในเรื่องการพัฒนาเชิงบุคคล จึงเน้นการวิเคราะห์ตัวผู้เรียนเป็นหลักมากกว่าการวิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน ดังนั้น ในการวางแผนความ จำเป็นจึงอยู่ที่การเลือกเนื้อหาทางวิชาการที่เหมาะสมและการจัดให้มีความต่อเนื่อง (Continuity) การเรียงลำดับ (Sequence) และการผสมผสาน (Integration) (อุ้นตา นพคุณ, 2546)

จากความร่วมมือระหว่างคณะผู้บริหารเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแล อสม. และผู้วิจัย จึงได้มีการวางแผนร่วมกันในการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยสนใจนำแนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ให้ความหมายของโปรแกรม (program) ว่าหมายถึง ผลรวมของความร่วมมือระหว่างนักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีอาชีพกับผู้เรียนในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ กิจกรรมดังกล่าว ได้แก่ การวิเคราะห์ความต้องการ การวางแผนการเรียนการสอน การประชาสัมพันธ์ การประเมินผลและการรายงานผลมา จัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสภาราษฎรธรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เพื่อสร้างมนุษยสัมพันธ์อันดีระหว่าง อสม. และเพื่อเพิ่มพูนทักษะในการทำงานด้านการสาธารณสุขให้กับประชาชน อันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง องค์กร และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. สร้างและพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสภาราษฎรธรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
2. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสภาราษฎรธรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ก่อนและหลังการใช้โปรแกรม

3. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสราณียธรรมของอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรม การศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

สมมติฐานการวิจัย

สราณียธรรม เป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนา มีความหมายว่า หลักธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นหลักธรรมที่จะเสริมสร้างความรู้สึกที่ดีให้เกิดขึ้นต่อกันและกันอยู่เสมอในยามที่ระลึกถึงกัน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้เกิดขึ้นซึ่งประกอบไปด้วย เมตตาทายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกกรรม สราณโกศี สีสสามัญญา และทิวฐีสามัญญา

การนำหลักสราณียธรรมมาใช้เป็นหลักในการพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยสร้างโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อจัดกิจกรรมให้กับ อสม. เนื่องจากการใช้หลักสราณียธรรมในเรื่องของความสามัคคีและการสร้างมนุษยสัมพันธ์นี้จะสอดคล้องกับปัญหาของ อสม. ดังที่กล่าวมาแล้ว และสามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ จรัสพันธ์ (2547) ที่ใช้หลักสราณียธรรมในการบริหารงานในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ให้บุคลากรมีการทำงานร่วมกันในองค์กร

นอกจากนี้โปรแกรมทางการศึกษานอกระบบยังมีความเหมาะสมและเป็นประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมาย เพราะว่ากลุ่มเป้าหมายคือ อสม. และอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน (อาชัญญา รัตนอุบล, 2540) ที่ว่า "กิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยได้จัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะและทัศนคติที่พึงประสงค์ของกลุ่มเป้าหมายต่างๆ โดยยึดหลักการที่ว่า เป็นการสนองความต้องการความสนใจและแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายนั้น" ฉะนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับกลุ่ม อสม. นี้ โดยมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สอน ผู้เรียน สถานที่ เวลา หลักสูตร และการประเมินผล ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นผู้ใหญ่ และยังสอดคล้องกับ อุณา นพคุณ (2546) ที่ว่า "การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องตอบสนองความต้องการและปัญหาของกลุ่มเป้าหมายได้" นอกจากนี้ การพัฒนาโปรแกรมของบอยเออร์ลิงสถาบัน ยังมีความเหมาะสมกับกลุ่ม อสม. เนื่องจากโปรแกรมของบอยเออร์ลิง

สถาบันจะตอบสนองกับกลุ่มเป้าหมายที่มีลักษณะเป็นหน่วยงานหรือองค์กรได้ดี และศิริมา กิตติบัณฑิต (2544) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยเออร์ล ในสถานฝึกอบรมเด็กและเยาวชนหญิง บ้านปราณี พบว่า ผู้เรียนที่เข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของบอยเออร์ลมีความรู้เรื่องโรคที่ติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และเอดส์เพิ่มขึ้น และไพบูลย์ โพธิ์หวังประสิทธิ์ (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดของเปาโล แพร์ และแพทริค จี บอยเออร์ล เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะคิด และมโนธรรมสำนึก เพื่อส่งเสริมการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นของผู้ออกเสียงเลือกตั้งชาวไทยกะเหรี่ยง พบว่า ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะคิด และมโนธรรมสำนึกเพิ่มขึ้น

จากแนวคิดและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงตั้งสมมุติฐานการวิจัยดังนี้

1. การใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักสาราณียธรรม โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) สามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
2. ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของกลุ่มควบคุมก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมไม่แตกต่างกัน
3. ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของกลุ่มทดลองก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมแตกต่างกัน
4. ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรม โดยใช้แนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) ของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลองหลังการเข้าร่วมโปรแกรมแตกต่างกัน

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ได้นำเสนอโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสาราณียธรรมของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
2. ผู้วิจัยได้ออกแบบโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ตามขั้นตอนแนวคิดของ Boyle (1981) เซึ่งสถาบัน 5 ขั้นตอนดังนี้

2.1 กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ

- 2.2 ระบุเนื้อหาวิชา
- 2.3 กำหนดการเรียนการสอน
- 2.4 การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ
- 2.5 การประเมินผลโปรแกรม

3. ประชากรที่ศึกษา คือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดจำนวน 184 คน (เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด, 2551)

4. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา คือ โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสราณีธรรม และทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสราณีธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ทักษะด้านเมตตากายกรรม ทักษะด้านเมตตาวจีกรรม ทักษะด้านเมตตามโนกรรม ทักษะด้านสราณโกศล ทักษะด้านศีลสามัญญา และทักษะด้านทิวฐีสามัญญา

ข้อตกลงเบื้องต้น

วันและเวลาในการวัดทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมที่แตกต่างกัน ไม่มีผลต่อระดับทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นที่แตกต่างกันหรือไม่แตกต่างกัน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามหลักสราณีธรรม ที่จัดขึ้นอย่างมีขั้นตอนตามแนวคิดการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ บอยเฮลส์เชิงสถาบัน 5 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดกลุ่มผู้รับบริการ
2. ระบุเนื้อหาวิชา
3. กำหนดการเรียนการสอน
4. การนำแผนการสอนไปปฏิบัติ
5. การประเมินผลโปรแกรม

สราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระรักถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ประกอบด้วย 6 ประการ ดังนี้

1. เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. เมตตาตามโนกรรม ตั้งเมตตาตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน
4. สาธารณโภคี ได้สิ่งของใดมาก็แบ่งกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน
5. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ
6. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ล้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสราณียธรรม หมายถึง ทักษะที่ใช้ในการทำงานที่จะทำให้มีความสุขและประสบความสำเร็จในการทำงานตามหลักสราณียธรรม 6 ประการ

อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) หมายถึง บุคคลที่เข้ารับการฝึกอบรมเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำละแวกหรือคุ่มนั้นๆ เพื่อที่จะสามารถนำความรู้ ความเข้าใจที่ได้รับไปขยายผลให้คำแนะนำแก่เพื่อนบ้านที่อยู่ในละแวกหรือคุ่มนั้นๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมและการป้องกันโรค รวมทั้งช่วยเหลือบำบัดโรคภัยไข้เจ็บเล็กน้อยในเบื้องต้นให้แก่เพื่อนบ้านได้ ตลอดจนปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดูแลสุขภาพร่างกายของตนและครอบครัว ด้วยความเสียสละ กำลังใจ เวลาของตน และสติปัญญา โดยมีหวังผลตอบแทนใดๆ ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้คือ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ปฏิบัติงานในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นตามหลักสารานุกรมนี้ สามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ที่ปฏิบัติงานในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด
2. เป็นแนวทางในการนำแนวคิดการจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ Boyle (1981) เชิงสถาบันมาจัดโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในเรื่องอื่นและกลุ่มเป้าหมายอื่นที่สนใจ
3. สามารถพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดให้มีศักยภาพ เพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานด้านการสาธารณสุขของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)